

FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

MOLNÁR ANDRÁS

„NEMZETI ŐRSEREG” FELÁLLÍTÁSÁNAK TERVE 1843-BÓL

„Fenálló katonaság most azon rémváz, mellyel test és lélek minden szabad mozdulatait leláncolnak, — ha egy Nemzet tőle elrablott jussait kéri, bajonettel felelnek, — ha polgári létre vágyik, bajonett jelen meg, — bajonett jön, ha a sajtó szabadon mozog, — bajonett érkezik, ha szabadon szólnak, — bajonett és mindig bajonett”¹ 1834 februárjában Nagyenyeden tartott rendkívül éles hangú beszédében ezekkel a szavakkal összegezte Wesselényi Miklós a szabadelvű magyar ellenzéknek a császári hadseregről alkotott véleményét.²

Az 1723 óta fennálló állandó hadseregben a magyar ellenzék ekkor a németesítés, és (okkal) a politikai elnyomás eszközét látta, s vele, mint a létét, rendi önkormányzatát fenyegető veszéllyel szállt szembe.³ E szembeszállás, ha mérsékelten is, de két látható vonalon bontakozott ki: a magyar nemesi felkelés reformjának sürgetésében és az állandó hadsereg magyarosításának kísérletében. A nemesi felkelés utolsó átfogó rendezése még 1808-ban történt (1808: 2., 3., 4. tc.). 1827-ben (15. tc.) ugyan kirendeltek egy bizottságot az inszurrekció reformtervének kidolgozására is, de az 1830-ra elkészült tervezet nem tartalmazott lényegesen új elemeket, és gyakorlatilag semmi előrelépést nem jelentett. A kérdés a további országgyűlési tárgyalások során is mindvégig háttérbe szorult a „fő korkérdések” mellett, az ország honvédelmi rendszerének reformja nem került érdemi tárgyalás alá.⁴

A hadseregben belüli magyarnyelv-használat és nemzetiségi összetartozás kérdését az ébredő nacionalizmus állította előtérbe. Az 1830-as évek második felétől mind a megyékben, mind az országgyűlési tárgyalások során megfogalmazódtak olyan követelések, hogy a magyar legénységű ezredeket magyar tisztek, magyar vezényleti nyelven vezessék, a tisztek hazafias szellemű képzésére állítsák fel a Ludovika Katonai Akadémiát és felmerült az a gondolat is, hogy a magyar katonákat ne csak az uralkodó, hanem az ország (rendi) alkotmányának védelmére is eskessék fel.⁵ A hadsereg magyarosítására tett kísérletek — éppen mert az abszolutizmus legfőbb támaszának egységét fenyegették — nem járhattak sikerrel, az egyetlen eredményt a magyar katonai szaknyelv — a magyar nyelvű szakirodalom — megszületése jelentette.⁶ Mindezek mellett, elsősorban külföldi példák nyomán (és a nacionalista eszmék hatására) az 1830-as évek közepén felmerült a nemest—„nemtelent” egy hadseregben összeolvasztó „nemzeti sereg” gondolata is: „Az újabb időknek leg-

1 Zala megyei Levéltár (ZmL) Séllyey család levéltára. Séllyey Elek politikai iratai. Wesselényi Miklós 1834 februárjában, Nagyenyeden mondott beszédének egykorú másolata.

2 A beszédre a február 11-i véres kolozsvári incidens után került sor. Ennek körülményeiről bővebben: *Trócsányi Zsolt*: Wesselényi Miklós. Bp., 1965. 221—223. o.

3 Frissen élt még a magyar nemesség emlékezetében az 1823-as év, amikor katonai erővel sikerült csak a kormánynak az ellenzéki megyéket letérni, s a törvénytelenül kivetett adót és újoncotat beszedni.

4 *Horváth Mihály*: A magyar honvédelem történeti vázlata. In: *Horváth Mihály*: kisebb történeti munkái. I. k., Pest, 1868. 241—243. o.

5 *Bényei Miklós*: A Ludovika Katonai Akadémia kérdése a reformkori országgyűléseken. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 1986. 2. sz. 300—311. o.

6 Magyarország hadtörténete. I. k., Bp., 1984. 444. o.

dicsőbb intézete a *Nemzeti Őrség*” — jelentette ki például idézett beszédében Wes-selényi Miklós. (A „Nemzeti Őrség” [Nemzeti Őrsereg] kifejezés, abban az értelemben, ahogy az a magyar reformmozgalom elképzeléseiben megjelent, ekkor még a „reguláris nemzeti haderőt” jelentette.⁷ A szókapcsolatban a „nemzeti” jelző nem csupán „tiszttan nemzeti”, „magyart” jelentett, de jelentette azt is, hogy „a nemzet egészét, nemest—nemtelent» egyaránt átfogó”.)

A belpolitikai helyzet az 1840-es évek elejére érett meg arra, hogy az átfogó társadalmi reformprogramhoz kapcsolódva hivatalos fórumokon is szóba kerülhetett a (jogegyenlőség és köztelherviselés elvére épülő) nemzetőrség kérdése is. A kezdeményezés dicsősége e téren gróf Zichy Ottót, a liberális mosoni arisztokratát illeti.⁸ A 26 éves ifjú, háta mögött immár egy évtizedes katonai tapasztalattal (miután kilépett a császári hadseregből), nyilvános politikai pályafutását rögtön azzal kezdte, hogy Győr vármegye 1841. december 14-i közgyűlésén indítványozta egy más nemzetek mintájára szervezett „Nemzeti Őrsereg” megalakítását. Javaslátát azzal indokolta, hogy az „Éjszaki nagy hatalom” (a cári Oroszország) fenyegetésével szemben az ország honvédelmi rendszerének reformjára van szükség, s a meglévő védelmi erők (a reguláris állandó hadsereg és az insurrekció) csak a „nemzeti őrsereggel” kiegészítve szállhatnak szembe sikeresen „Oroszország hódítási vágváival”.⁹

Indítványát Zichy Ottó a megye 1842. január 10-i gyűlésén újfent, most már írásban is előterjesztette. A tervezet, „mely szerint bizonyos korban mindenki a honvédelemre ki állani, s ennek teljesítése végett az időszakonkénti fegyvergyakorlatokra köteleztetnék”,¹⁰ heves vitát váltott ki. A konzervatívok véleménye az volt, hogy mivel az állandó hadsereggel való rendelkezés joga az uralkodót illeti, a rendek csak a nemesi felkelés reformjáról tanácskozhatnak, így a „nemzeti őrsereget” is csupán a nemességre terjesszék ki. Zichy Ottó erre a következőket válaszolta: „... a szokásban volt insurrectio itt nem lehet korlátozó szabály, mert ez különféle vala, és tudjuk, hogy insurrectio rendeltetett cum universis gentibus is, az egész népességnek fölkelése, tehát nem ellenkezik az insurrectio természetével a nemzeti őrség szerkezetét most is az egészre kiterjeszteni. *Ha nemzeti őrséget az egész népre ... kiterjesztetel akarunk, szükség mindenek előtt, hogy a jog előtti kiváltság megszűnjék, a terhek viselésében a szabadságban egyenlőség hozassék be.* (Kiemelés a szerzőtől.) *Ha tehát nemzeti őrséget akarunk, mindenek előtt a haza iránt szeretetet ébreszszünk, s ekkor az adott fegyver bizonyára csak a haza védelmére fog használtatni, mit ma még alig remélhetni, s azért a behozandó nemzeti őrséget más intézeteknek kell megelőzniük (...)* [Poroszországban] 1806 előtt csak nemes lehetett a katonaságnál tiszt, és mi lett a következés? mutatja jeni csata; ezután az érdem vétegett tekintetbe, a katonai rendszer javítatott, s az által Poroszország, ámbár földterülete csekélyebb, mégis oly befolyást és tekintetet szerzett magának, hogy minden világ-érdektű tárgyban ő is határoz. De itt a katonaság a kormánytól függ, mit indítványozó a behozandó nemzeti őrségre nézve nem akar: ez függjön a nemzettől.”

Miután a győri konzervatívok is felismerték, hogy „e kérdés lényeges változásokkal van összekötve, úgy, hogy ezek szükségkép megváltoztatják a mostani viszonyokat”, az volt a véleményük, hogy „óvakodva kell a fontos kérdésbe ereszkedni”. Az egyik konzervatív felszólaló azzal a kijelentéssel igyekezett az indítvány ellen hangulatot

7 Az 1848 tavaszán felállított „nemzetőrség” ezzel szemben döntően karhatalmi erő volt, a reformkori értelmezéshez 1848-ban sokkal inkább a „honvédség” állt közelebb.

8 Zichy Ottó rövid életrajza: *Szinyei József: Gróf Zichy Ottó, ezredes és dandárparancsnok (Komárom 1848—49-ben. 26. közlemény)*. In: *Hazánk*, 1887. 7. k., 12. o.; *Szinyei József: Magyar írók élete és munkái*. XIV. k., Bp., 1914. 1827. hasábj.; *Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban* Bp., 1983. 341. o.; *Bona Gábor: Vasmegegyei 48-as honvéd törzstisztek nyomában*. In: *Vasi Szemle*, 1984. 3. sz. 407. o.

Az 1840-es években Zichy Ottó a Győr és Moson megyei liberális ellenzék vezére volt, ezt a szerepét részletesen feldolgozta *Balázs Péter: A forradalom előtt. Zichy Ottó és liberális társai a győri és mosoni megyegyűléseken*. In: *Tanulmányok Győr és vidéke történetéből*, Győr, 1978. 79—96. o.; v.ö. *Balázs Péter: Győr a feudalizmus bomlása és a polgári forradalom idején*. Bp., 1980. 180—208. o. Az utóbbi munkák „nemesi őrsereg”-ként említik a javaslatot, a többi vázlatos életrajz nem tesz említést róla.

9 Az 1841. december 14-i győri megyegyűlésről: Győr-Sopron megyei Levéltár I. Győr (GySml 1.) Győr vármegye nemesi közgyűlésének iratai (Kgy. ir.) 1841:2776., *Pesti Hírlap*, 1842. január 1. 105. sz. 2. o.; v.ö. *Varga János: Helyét kereső Magyarország*. Bp., 1982. 97. o.

A források győri felkutatásában nyújtott segítségért ezúton is köszönetet mondok Dominkovits Péternek, a győri Xantus János Múzeum munkatársának.

10 GySml 1. Kgy. jegyzőkönyv (jvk.) 1842:130.; vö. *Pesti Hírlap*, 1842. január 30. 113. sz. 70. o.

Zichy Ottó, mint a győri „polgári nemzeti őrsereg” őrnagya, 1846. (Xantus János Múzeum, Győr)

teremteni a nemesség körében, hogy „*legyen-e nemzeti őrség vagy sem, egy e kérdéssel: legyen e nemesség vagy sem?*”¹¹ (Kiemelés a szerzőtől.)

Zichy Ottó indítványát a konzervatív többség ellenére nem vetették el, csupán elodázták a döntést azzal, hogy a tervet „a most létező törvényes hazai védelem rendszerhez való alkalmaztatás” végett a megye országgyűlési követutasításait kidolgozó választmány elé utalták.¹² A nemzetőrség kérdése így Győr megyében jó egy évre lekerült a napirendről, s Zichy Ottó tervezete egészen 1843 tavaszáig (az országgyűlés „előestéjéig”) a megye levéltárában porosodott.

Zichy Ottó indítványában nem véletlenül (és nem alaptalanul) hivatkozott az orosz nagyhatalom fenyegetésére. Oroszország hegemonista balkáni politikája az

11 A vitáról részletes beszámolót közölt a konzervatív *Világ*, 1842. január 29. 9. sz. 67. o.

12 GySmL 1. Kgy.jkv. 1842:130.

1820-as évek végén még a birodalom katonai vezetésében is felvetette Magyarország „megerősítésének” gondolatát.¹³ Bármilyen érdekellentétek is állították azonban szembe a „keleti kérdés” kapcsán a két reakciós nagyhatalmat, a „Szent Szövetség” politikai érdekközössége és az 1833-as müncheni szerződés egyelőre erősebb köteleknek bizonyult. A magyar ellenzék ennek ellenére nem látta biztosítottnak az ország integritását, sőt (már csak a lengyel szabadságharc leverése miatt is) az osztrák—orosz politikai szövetségben a szabadságmozgalmak közös eltiprására tett kísérletet látta. A „cárizmustól” való félelem párosult a „pánszlávizmustól” való félelemmel, s a születőben levő nemzet joggal tartott tőle, hogy Oroszország részéről több oldalról (közvetve és közvetlenül is) támadás érheti.

Oroszország fokozódó balkáni beavatkozása különösen nagy riadalmat idézett elő a liberális magyar ellenzék körében 1842 nyarán, őszén. Az orosz fenyegetés (kissé el is túlzott) ténye szolgáltatott okot és ürügyet arra, hogy az ország védelmi rendszerének „levegőben lógó” reformját napirendre tűzzék — immár országos méretekben is. 1842 őszén mind a liberális mozgalom balszárnya, mind a Pesti Hírlap felkarolta a nemzetőrség Zichy Ottótól származó eszméjét, és az ellenzék törekvése ettől kezdve arra irányult, hogy a nemzetőrség követelését, ahol csak lehet, iktassák be az országgyűlési követutasítások sorába, hogy az a törvényhozás elé kerülhessen.¹⁴ Ebbe a folyamatba illeszkedett Perczel Mór Fejér és Tolna megyében beteriesztett indítványa,¹⁵ s így válik érhetővé, milyen politikai jelentősége volt Horváth Mihály 1842. november 22-én elhangzott, „A magyar honvédelem történeti vázlatá” c. akadémiai székfoglalójának, melyben ő is a „nemzeti vagy inkább polgári védhadrendszer” megteremtéséről beszélt.¹⁶

Az 1843 tavaszán összeülő megyei követutasítási választmányok, majd a követutasításokat elfogadó megyegyűlések elé kerülő nemzetőrségi javaslat szokatlanul kevés vitát váltott ki. A kérdés ugyanis szoros kapcsolatban állt az ekkor legtöbbet vitatott, és legdühödtetbben támadott liberális javaslattal, a nemesi adózás tervével. A nem nemeseket is magában foglaló nemzetőrség tervének bukását így éppen az okozta, hogy a konzervatívok országszerte leszavaztatták a köztelherviselés elvére épülő javaslatokat. A követutasítások egy részébe ugyan maga a fogalom (nemzeti őrsereg) bekerült, de azt csak mint „nemesi őrsereget” értékelték, ami végül is az inszurrekció reformjává szelidítette az eredeti elképzelést.¹⁷

Győr vármegye követutasítási választmánya 1843 áprilisában vitatta meg Zichy Ottó javaslatát. Az 1842-es tervezet mellé erre az alkalomra Zichy Ottó egy újabbat is elkészített, s azt is a választmány elé terjesztette. A választmány elvileg elfogadta ugyan a nemzetőrség szükségességét, de kikötötte, hogy csupán „a Nemesi karbul alakítandó Nemzeti Őrséget” pártolja. Javasolta továbbá, hogy a követek a nemesi felkelés reformtervének beadását sürgessék inkább, s amíg az el nem készül, minden további tervezetést függeszsenek fel.¹⁸

A választmány javaslata és Zichy Ottó újabb terve 1843. április 29-én került a megye közgyűlése elé. Itt elfogadták és a követeknek utasításul adták Zichy Ottó második (valószínűleg módosított) tervezetét. Egyidejűleg határozat született arról is, hogy a tervezetet kinyomtatják és közlik minden megyével.¹⁹ Hiába vállalta azonban Zichy Ottó még a nyomdai költségeket is magára, a helybeli cenzor nem adott engedélyt a kinyomtatásra. „A mik itten foglaltatnak, a Győri Kir. Könyv-vizsgáló hatalmát fölül múlják, s a Budai könyv vizsgálat társulata köréhez tartozandók” — írta Zichy tervezete.²⁰ Tervének kálváriáját később egyik országgyű-

13 Horváth Jenő: Magyar diplomácia 1815—1918. Bp., 1928. 8. o.

14 Varga J.: i. m. 93—114. o., „Félelem a cárizmustól, pánszlávizmustól” c. fejezet.

15 A Fejér megyei indítványról: Pesti Hírlap, 1842. október 27. 190. sz. 757. o. és Világ, 1842. november 2. 88. sz. 715. o. v. ö. Borus József: A szabadságharc honvédserege és hadműveletei 1848—1849. In: Borus József—Andrássy Antal: Örökség. Kaposvár, 1974. 5. o. és Magyarország hadtörténete I. k. 445. o. Tolnáról: Pesti Hírlap, 1842. december 11. 203. sz. 870. o.

16 Márki Sándor: Horváth Mihály. Bp., 1917. 59. o.; v. ö. Borus—Andrássy: i. m. 5—6. o. és Magyarország hadtörténete I. k. 445. o.

17 Varga J.: i. m. 111. o. Az 1843—44-es országgyűlés azonban még ilyen formában sem foglalkozott a honvédelem reformjának kérdéseivel.

18 GySmL 1. Kgy. ir. 1843:1269.

19 GySmL 1. Kgy. jkv. 1843:1269.

20 GySmL 1. Kgy. jkv. 1843:1597.

Zichy Ottó, mint a győri honvédegylet elnöke, 1868 körül (Xantus János Múzeum, Győr)

lési beszédében (mint a sajtó szabadságán esett egyik újabb sérelmet) maga Zichy Ottó mondta el: „... Budára siettem, de ott is a cenzor akadályokat tévén, a Helytartótanácsához folyamodtam, onnan a Cancelláriához utasítottam, a cancellária sem engedte kinyomtatni, bár ha ezen egész tárgy az ország érdekében állott: midőn tehát láttam, hogy e részben semmire sem megyek, egyedül a győri lelkes ifjúságnak köszönheti Győr megye, hogy körlevele az illető hatóságok kezébe jutott: mert azon lelkes ifjúság magára vállalta, a mennyi hatóság létez, annyi példányba leírni...”²¹

A megyék végül is mint Győr megye kézírással „sokszorosított” körlevelét kapták kézhez Zichy Ottó tervezetét, de már későn, 1843 májusában, a követutasítások elfogadása után, s alig néhány nappal az országgyűlés megnyitása előtt. Az alaputasításokra így nem lehetett hatással, s az ekkorra már általános konzervatív előretörés miatt sem kaphatott akkora figyelmet, amekkorát megérdemelt volna.

A győri közgyűlés iratai között ma már Zichy Ottó egyik eredeti tervezete sem található meg, a második (az 1843-as) változat itt közölt másolata mint Győr megye 1843: 1269. sz. átirata a Zala megyei Levéltár gyűjteményében, a vármegye közgyűlésének iratai közt maradt fenn.²²

A tervezet első részében bevezető indokolja a nemzetőrség szervezésének szükségességét. Zichy Ottó itt is az orosz fenyegetés tényéből indul ki, biztosítja az uralkodót a nemzet hűségéről, s mintegy felajánlja az új lehetőséget, a nemzetőrséget a „haza és a trón” védelmére. A tapintatosan fogalmazott javaslat indokai közt szerepel az is, hogy az ország védelmére mind a francia háborúban „levitézlett” nemesi felkelés, mind — a zömében a birodalom örökös tartományaiban lekött — állandó hadsereg elégtelen, ezért egy ezeket kiegészítő, új típusú haderőre van szükség. A javaslattevő bevallott célja: csupán „megpendíteni” a kérdést, „az egész terv rendszeres kidolgozása országos választmányra lenne bízandó”.

A nemzetőrség szervezésének kulcskérdése, hogy „a létesítendő Nemzeti Őrség Nemes és nem Nemesekből álló egy testület” lenne (kiemelés a szerzőtől), szerényen bújjik meg a tervezetben. Valószínűleg a konzervatív nyomás hatására módosult e második változat úgy, hogy a létesítendő nemzetőrség 8383 fős „törzséből” csupán 564 fő lenne a nem nemes (alig több mint 7%!). Ez a törzs alkotná a tisztikarát annak az új nemzeti haderőnek, melyben háború esetén minden magyar köteles lenne hazáját védeni.

A terv vázlatos, elnagyolt, s csak egy későbbi, részletesebben kidolgozott, továbbfejlesztett változatából (mely ugyan 1848 nyarán jelent meg, de lényegét, koncepcióját tekintve még szintén a reformkorban keletkezett) derül ki egyértelműen, hogy a porosz katonai rendszer (Landwehr) szolgált mintául Zichy Ottónak.²³

Az 1843/44-es országgyűlés főrendi ülésein Zichy éles kirohanásokat intézett a honvédelem reformját elnapoló konzervatívok, sőt a kormány ellen is. Felismerését — hogy Oroszország és Bécs érdekei valahol összefonódnak — nem rejtette véka alá: „...nincs többé érdekünk, melyet fegyveres kézzel védelmezhetnénk, mert hogy ne legyen, — gondoskodott a bécsi minisztérium, melynek kezébe vannak adva legszentebb érdekeink, — gondoskodott arról, hogy annak idejében a muszkáknak egész tisztelettel egy pár Anna-rendnek becsérelésével felváltásával átengedhesse. Igaz, hogy nincs is nagy oka annak, miért fegyverkezni fel magunkat annyira a muszkák ellen, mert akár Metternich úr, akár Nesselrode vegye kegyes pártfogásába ezen a sors által annyira megvert hazánkat, a dolog mindegyre megy — a hazának ügyei e részben is egész az elárulási határig jutottak.”²⁴

Zichy Ottó 1843-as tervezete — mely az első konkrét reformkori elképzelés az önálló nemzeti haderő felállításáról — közvetlenül ugyan nem volt hatással az országgyűlés munkájára, de (miután közismertté tette és népszerűsítette a „Nemzeti Őrség” intézményét) közvetetten hozzájárult az 1848-as nemzetőrség létrejöttéhez.

21 1843-dik évi május 14-én rendeltetett magyar-országgyűlésen a méltóságos főrendeknél tartott országos ülések naplója. Pozsony—Pest, 1844. V. k. 215. o.

22 ZmL Kgy. ir. 1843:1540.

23 Zichy Ottó: Nemzeti őrségi organizatio. Győrött, 1848. 29. o. A röpirat megjelenéséről: *Hazánk*, 1848. június 22.

24. o.; v.ö. *Urbán Aladár*: A nemzetőrség és honvédség szervezése 1848 nyarán. Bp., 1973. 142. o.

24 Főrendi napló: VI. kötet 60. o.

Országgyűlésünk fő feladata: nemzetünk életébe betekinteni, örködni jelenje fölött és biztosítani jövőjét. Ily nézetből indulván ki az időszaki sajtó, szívlelket rázó fájdalmas szavakba öntött keserű jóslataival fölrizsatta gyöngét és erőt: az északi roppant hatalom növekedésének célszerű gátat vetni, másként vést hoz reánk, és megsemmisülést! E nézet, és a polgári kötelesség szent érzete inté nemes Nógrád és Liptó megyék érdemes rendei is, alkotmányos néphez illő szilárd és szerény szózatot emelni király és nemzet előtt, szükség idézte intézkedések, és törvények alkotásáért, melyek virágzásnak indult nemzetünket, e nagyhatalom ellenében az enyészettől megóvnák, és biztosítanak.²⁶ Megyém rendei lelkük lelkén érezték átrezgni a nemes szavakat, mert méltó aggodalmat jelentő igaz betűkkel írvák. És szomorú fohász szakadt fel kebleikből, szemügyre vévén az északi roppant hatalmat, mely szeméit a Kelet-déli tartományokra szegezve, midőn egyfelől megtörte Törökön és Perzsia erejét, másfelől jobbával egy alkotmányos szomszéd rokon nemzetet, szívtelen zsarnoksággal, és jégszeretlenséggel meggyilkolva, lábaival a Kaukázus független fiait, a cserkeszeket eltiporni oly rég törekszik! Mit tevé, és tesz egyebet, mint hatalmas megközelítését a nagy tervnek, melynek alapja még Lengyelhon első felosztásában megvettetett: hogy rideg ős földjétől a szelídebb egű délnek húzódvá, zsarnok rohamának széles szabad útát nyisson?

Jól tudják megyém Rendei a Hunkir Eskelessi szerződés²⁷ armányát, mellyel e nagyhatalom a Duna torkolatánál magának oly álláspontot néze ki, hogy izmos lábait megvetethetve, Archimedi számitásaival a szomszéd békés nemzetek szent alkotmányait, egy taszítással sarkaiból kivethesse? S ennek következtében ki kétli, hogy ravasz számitása az aldunai kereskedés kulcsát is kezeire játsszá? (Mellyel azt, anyagi kifejlődésünk nagy kárával, és kereskedésünk megcsökkentésével önkénye szerint elzárja s elzárhatja.) És ki nem látja a varázshatalmat, mellyel már is Szerebia és két Oláhországon²⁸ csak nem határtalanul uralkodik? Miként teremti, és semmíti fejedelmeit, gépelykint forgatva saját érdekei szerint a megtört félholdat?

Ily roppant hatalommal szomszédágunk — melynek nemzeteket tapodó jellemét, és igazságot, törvényszerűséget, s méltánylatot nem ismerő terjeszkedési határtalan ösztönét jól ismerjük — valóban nem kis aggodalmat szülhet megyém rendei kebelében, annál is inkább, mert szívünk mélyében fájdalmas borzalommal érezzük máris körülövedző szellemének kártékony hatását, melyet a két haza²⁹ határ bérceiről nemzetiségünkre fuvaltott! Így tehát nem hangzának, de nem is hangozhatnának el megyém termében sem a nemes törvényhatóságok méltó szózatai sikertele nélkül. Kebleinkben is él a hazai forró szeretetnek, s a polgári kötelességnek szent érzete. Elhatározánk mi is alkotmányos nemzetünk királyát fölkérni, hogy szeretett hazánkra vésztyjósól e roppant hatalom káros működéseinek meggátlására, jogának és hatalmának teljes erejében föllépni méltóztatnék. Kijelentvén egyszerszám nyíltan, hogy szükségben nemzetünk tántoríthatatlan szeretetére, hűségére, s ereje megfeszítésére is mindenkor bizton számíthat, mert mélyen megvagyunk győződve, hogy király és nemzetnek egyesülniök kell, ha szabadságukat, s önállóságukat szeretve sérthetetlenül kívánják fentartani. Hogy király, külhatalmakhoz csak úgy szólhat szilárd rendületlenséggel, s lépésének csak akkor lehet sikere, ha szavában a nép szava hangzik, s ha kívánsága a nép kebelérzetét tolmácsolja! És ki ezek ellenében azt merné állítani, hogy egy alkotmányos hazának királya népe nélkül is erős tudott, s tud lenni, — minthogy éppen minden ereje a népben rejlik —, annak számára ugyan hiába iratott a politika, hiába a história.

Vajmi gyöngék lennének azonban ily roppant külhatalom ellenében, minden egyesülésünk, minden ígératunk, s egymás iránti legforróbb indulatunk mellett is, és jövőnk alapja vajmi bizonytalan lenne, ha nélkülöznenk a hadi tudományokbani jártasság megszerzését! (Ha csak nemrég múlt idők példájaként, leghibásabb számitással polgártársainkat halomra öletni, s így önmagunkat megemészteni nem akarnánk.) Hisz fölsajognak még az 1809, és 1813-ik években a hadi tudományokbani járatlanság miatt nemzetünkön ejtett fájdalmas sebek! Gyászos történetnek valánk tanúi, és véres emlékére lehetetlen keserű borzalommal keresztül nem rázkódnunk. Hogy tehát királyunknak védelmünkre fölemelendő szava sikeretlenül el ne hangozzék, nemzeti létünket pedig biztosíthassuk; szükség oly térről gondoskodnunk, melyen a hadi tudományokban jártasságot sajátunkká tehesük.

En minden terek között legcélrányosabbnak vélném a „Nemzeti Őrsereg”³⁰ létesítését, melyre teljes erővel működni érdekében fekszik nem csak nemzetünknek, és Őfelségének mint magyar királynak, de mint ausztriai császárnak is. Mert a magyar s ausztriai hadierő szét van osztva elannyira, hogy nagyobb részét Olaszhon, és Rajna fölemésztik! És törne utat vad indulatának a

25 A forrást a mai helyesírásnak megfelelően közöljük.

26 Nógrád és Liptó megyék felírásairól: *Varga J.*: i. m. 110. o.

27 Az „unkiar-szkelesszi” egyezményt 1833. július 8-án kötötte Törökország és Oroszország. Törökország ebből vállalta, hogy a fekete-tengeri szorosokat — az orosz hajók kivételével — minden hadihajó előtt lezárja.

28 Havasalföld és Moldva.

29 Magyarország és Erdély.

30 A kiemelések Zichy Ottótól származnak.

Dein az egész terv rendjeseo kidolgozása uleményom felerint
orfgyos uátfelügyelvényre lenne bízandó, meg is e' tárgyrol igonytelon nieszom
nemely uonásait e' követségi sorokban a Schenkeles uátfelügyelvényre.

Köztársasági
A létejelendő **Nemzeti Ország** Nemes és nem Nemesokból
álló egy testület leendő (cadre) melynek tagja minden 35^{éves} Nemes
és minden 100 paraszti utáni, 6 nem Nemes, — tehátn pedig e' füzvél
közép aránnyal a 35^{éves} Nemesok számát 1810 re, a paraszti füzvél
felosztott némi Nemesokel pedig 501re tenni, s így az egész Nemzeti
ör jelenteg 8080^{éves} állanak, kik csak az értelmesebbek közül lenni
nek uátfelügyelvések, és a népesség arányában 1/8, vagy 1/9 megyékből
évenként bizonyos köbön felbóul: Septembertől October közepéig, és
helyen egyúve vonulva a hadi tudományok minden ágában a jár-
tásigazgató képzelmének, sőt gyakran a rendes magyar — Ausztriai
ábrónult hadsereggel is egybe jár, hogy elleneségo nagyobb ütközések
nél is tisztá fogalmat, és gyakorlatat töltsen; magának e' tekintetben
ügyeséget szerzessen.

A Nemzeti Ország képzésére jelenleg alkalmosvándók
a magyar gárdából kijött, s rendes hadseregnél létező magyar egye-
dek, a többi értelmes magyar tisztekkel együtt. De semelhetni hogy
egykor a **Audovicea**, különösen az úgy nevezett: **Generalstab**,
Genie-Corps, **Pontonnier**, **Minieur** — **Sapieur** — **Artill-**
erie — **Cavallerie**, és **Infanterie** leg értékesebb hadi-
tanok ágában hasáink ualgarádsit jól kiképzésen, ex allat házfent
képzés egyedekel fog a Nemzeti Országnek is nyújtani.

Máborá e'felvél kell aly törvény alkalmunk: hogy minden
magyar köteleo háziaként vődeni, — s ha csak ugyan is bejő a háza
ideje, akkor a felfüggetkezendő nemzel két részre osztások; egyike min-
dénkor hon mára szabad alkalmánunk uődelmére, másik pedig
szükségkor a magyar — Ausztriai hadsereggel, egyúve hasáink ügyében
honunk határában kívül is paróroland. Ezen állományos felfügget-
kezés imit két felkelői osztályban (Aufgebotth) törvények: első osztály-
ban tartózkodának a 18^{éves} 30^{éves}, a második pedig a 30^{éves} 48^{éves} év.
korok, s ezen második felkelői osztály csak azon e'felvél háza-
lató nemnyiségű egyedek kéntem kerülendők, a háza felkészeiben
ily felfüggetkezendő hadsereg kéntem kéntem. A háza felkészeiben
sőt egyedek, fő is aly uádeli házalatokra kéntem alkalmosvándók,
mert bizonyos ax, hogy aly is fő sítésekben — költőleg felvél — a hadi
erőnké sítve vor. Ertüknek kéntem gyakorlatának, és értelmeseknek
kell lenniük, hogy a nagy sítűltű sítkezésen működésnek. Cs pedig
egy jól gyakorlatott értelmes, s a hadi tanok minden ágában járható
8080 egyedekből álló testület, — hadi tudományilag bizonyosan
kéntem legalább is 250 ezerre menő hadsereggel a leg ottans
hármány zaki, ha ez áll, és a Nemzeti Ország létre s nyugodt
kéntem nélkülünk e'szak, kelet, dél és nyugot részéve hasáink,
nak, mert 250 ezer hős uődelvőnek, kik házaiként elm s háza
tudnak, ne féljünk akkor hogy ualgarádsit házalatokra hadi tanokban
járallanságok mást halomra kőntem ualgarádsit.

A hadi igazgatási nyelvé egyedül magyar legyen
a nemzeti ör létefelvélre megkésztető adólt országgyűlés leg
meghatalosozandó kules füzvél a megyék leg rigorozabban
késztetve

nagy hatalom: első küzd piaca bizonyos csak hazánk lenne. Számunkra pedig Olaszthonból segéd nem jöhet, a hadierőt ott kell tartani, mert jól emlékezhetünk a franciákra, kik a 15-iki júliusi szerződés következtében, a Kamrákból kétszáz ezer fegyveres kezekkel fenyegették Olaszthont. Ticino egészen a Mincioig nyílt,³¹ itt a berohanás ellen védfalra van szükség, tehát segédet nem remélhetünk. Mincio folyón létező erősségekben: Mantua, Verona, és Peschiera várakban központosul Ausztriának nagy hadi ereje, mely legalább is 190 ezerre felrúg, s melyet szükség esetére ott kell tartani, innét nincs remény. A Bundestagi Contingentje³² Ausztriának 120 ezerekből álló hadi erőt kíván, melytől nem tehetvén, segílyre itt sem számolhatunk! De hol vannak még szinte számos katonaságot igénylő Ausztriának többi erősségei?

Igy ki nem látja át, hogy a nagy hadi erőből hazánk védelmére mi sem marad? És ha vizsgáljuk, Északról védváraink nincsenek, mert most is ahelyett honunk szívében (talán éppen ön romlásunkra) erősítették a komáromi vár. Hazánk a muszka rohamnak nyíltan áll, és nem lévén, ki védjen, nem ki megóvjon vad dühétől, józan következetességgel életünkre bizonyos enyészet vár, pedig ha e magyar hazát észak kitérli a nemzetek sorából, akkor bizony bizony az ausztriai tartományoknak is elkongott végórátja.

Jelenünk ily remény nélküli lévén, jövőnk szomorúteljes sújtóló vesszejét kikerülni önmagunktól függ, s erre szerintem csak egy, egyetlen egy út vezet: a Nemzeti Őrsereg felállítása. Mert csak ez által leszünk képesek megtámadtatásnak ellene szegülni, vagy azt kellőleg visszatorolni. Azért is polgári mulhatatlan kötelességemnek tartám a tekintetes választmánynak³³ e tárgyiról igénytelen véleményemet avégett benyújtani: méltóztatna az országgyűlési utasítások lajstromába, a Nemzeti Őrség felállítása ügyét is sorozni, s hogy lépése sikeres legyen, szükségesnek vélném, ha a tekintetes választmány elhatározza ez indítvány pártolására minden törvényhatóságokat felhívni, és egyszersmind testvéri bizalommal arra kérni, méltóztatnának a bekövetkező hongyülésre menendő követeiknek meghagyni, hogy a Nemzeti Őrség mikénti létesíthetése tervezetének kidolgozására egy országos választmány kineveztetését eszközözljék, — mely terv még a bekövetkező Hongyülésen tárgyalatás alá vetetvén, hogy lépésünk késő ne legyen, — az ige testté válhasson. Ha ez meglesz, akkor remélhetjük, hogy a külhatalom ellen jelenünk felett öröködvé, és jövődönk biztosítva van!

Bár az egész terv rendszeres kidolgozása véleményem szerint országos választmányra lenne bízandó, még is e tárgyiról igénytelen nézetem némely vonásait e következő sorokban a tekintetes választmánnyal közölni nem tartom szükségtelennek.

A létesítendő „Nemzeti Őrség” nemes és nem nemesekből álló egy testület leend (Cadre),³⁴ melynek tagja minden 35-ik nemes, és minden 100 porta után 6 nem nemes, — lehetne pedig e szerint középaránnyal a 35-ik nemesek számát 7819-re, a porták szerint felosztott nem nemeseket 564-re tenni, s így az összes Nemzeti Őr jelenleg 8383-ból állana, kik csak az értelmesebbek közül lennének választandók, és a népesség arányában 7, 8 vagy 9 megyékből évenként bizonyos időben, (például szeptembertől október közepéig) és [bizonyos] helyen egyívű vonulva, a haditudományok minden ágai jartasságra képeztetnének, sőt gyakran a rendes magyar — ausztriai összevonult hadsereggel is egybe jó, hogy ellenséges nagyobb ütközésekről is tiszta fogalma, és gyakorlata lehetvén; magának e tekintetben ügyességet szerezhesen.

A Nemzeti Őrség képzésére jelenleg alkalmazandók a magyar gárdából kijött, a rendes hadseregben létező magyar egyedek, a többi értelmes magyar tisztekkel együtt. De remélhetni, hogy egykor a Ludovicea, különösen az úgynevezett: Generalstab, — Genie-Corps, — Pontonier, — Mineur-Sapeur, Artillerie, — Cavallerie, — Infanterie³⁵ legszükségesebb hadi tanok ágaiiban hazánk polgárait jól kiképezvén; ez által hasznos képző egyedeket fog a Nemzeti Őrségnek is nyújtani.

Háború esetére kell oly törvényt alkotnunk, hogy minden magyar köteles hazáját védeni, — s ha csakugyan is bejő a harc ideje, akkor a felfegyverkezendő nemzet két részre osztassék; egyike mindenkor hon marad szabad alkotmányunk védelmére, másika pedig szükségkor a magyar — ausztriai hadsereggel, egyedül hazánk ügyében honunk határain kívül is harcoland. Ezen általános felfegyverkezés ismét két felkelési osztályban (Aufgebot)³⁶ történjék: első osztályban tartózkodhatnak a 18-tól 30-ig, a másikba pedig a 30-tól 48-iki évkorúak, s ezen második felkelési osztály csak azon esetre használtassék, ha az első felkelési osztálybeliekből a harcra megkívántató mennyiségű egyedek ki nem kerülendnek. A haza szükségében így felfegyverkezendő hadsereg között pedig a Nemzeti Őrségnél kiképzett egyedek, fő- és altiszti hivatalokra lesznék alkalmazandók, mert bizonyos az, hogy az al- és főtisztekben — költőileg szólva — a hadi erőnek szíve ver. Ezek-

31 A „Ticino” és a „Mincio” észak-itáliai folyók, a Pó bal parti mellékfolyói.

32 Contingent = tartozék, hadtartozék. Az 1815-ben létrehozott Német Szövetség számára kiállítandó haderőről van szó.

33 Győr vármegye követváltatást kidolgozó választmánnya.

34 Cadre = keret, törzs.

35 Zichy Ottó itt a régóta óhajtott Ludovika Katonai Akadémia karaira céloz: Generalstab = vezérkar, táborkar; Genie-Corps = hadmérnök, várnök; Pontonier = hidász; Mineur-Sapeur = aknász-árkász; Artillerie = tüzérség; Cavallerie = lovasság; Infanterie = gyalogság.

36 Aufgebot = fölkelés, fölkelőereg.

nek tehát gyakorlottaknak, és értelmeseknek kell lenniük, hogy a nagy testület sikeresen működhessék. És pedig egy jól gyakorlott értelmes, s a hadi tanok minden ágaiban jártas 3383 egyedekből álló testület-, haditudományilag — bizonyosan képes leendő legalább is 250 ezerre menő hadsereget a legjobban kormányzani. Ha ez áll, és a Nemzeti Őr létrejő, nyugodt kebelrel nézhetünk Észak, Kelet, Dél és Nyugat részeire hazánknak, mert 250 ezer hős védei lesznek, akik hazájukért élni s halni tudnak, — ne féljünk akkor, hogy polgártársaink haditanokbani járatlanságuk miatt halomra koncoltassanak!

A hadi igazgatási nyelv egyedül magyar legyen, a Nemzeti Őr létesítésére megkívántató adót országgyűlésileg meghatározandó kulcs szerint a megyék legszigorúbban behajtván; azt országgyűlésileg választandó ország igazgatói hivatalnak beküldik, mely a szükségeket e pénztárból fedezvén, annak mily állásáról minden országgyűlésen számot adand. A tisztek pedig az illető törvényhatóságok által lesznek választandók.

Véleményem rövid vázlata előbbi soraimban foglaltatván, nélkülözhetetlen szükségesnek nem tartom többet szólni. Elég, hogy az elv megpendült, majd (mint minden korkérdéseket) megragadja azt kebel és velő, s a kellő stadiumokon keresztül víve, érettebben kifejtendi a közvélemény!

Költ Győrött Ápril. 2-án 1843. Gróf Zichy Ottó mk.